

Kulnin lani wisamni kalana ki amput asangpas di sang kidi tanit kat apakwi duwi kiunin kidika, indian sulani balna saunina daklana pas yak, kaput bik sulani uk balna yak bik, adika kus sauni pas kau yalalahwa kidika nicaragua sauni nuhni pas akat.

Baraknin tani ulwiyakna pas yak:
JSDF grant TF093115

**Kakau yanimak nunuhni balna
kidika amput tanit
yak yaksin maintalwi
yamwi kiunin pisni
yak adika tawan singka
pas yak adika kus sauni
daklana pas yak**

Autores

Oscar Montalván Castellón, Isidro Mendoza Alonso
Melba Navarro Prado

Fotografía

Cornelio Ríos, Leonzo Altamirano, Oscar Montalván, Joel López,
Emilio Urbina, Erick Artola, Roque Centeno, Cosme López,
Isidro Mendoza, Ely Vanegas, Marianela Balladares,
Mary Lisbeth Gonzalez.

Revisión

Melba Navarro Prado
Coordinadora Proyecto COCOA RAAN - ACICAFOC

Primera edición: Octubre 2011

Tiraje de la edición impresa: 1,000 ejemplares

Diseño gráfico y diagramación: David Guardado

Traducción de Español a Mayangna: Victor Feliciano Francisco
Técnico promotor Mayangna Proyecto COCOA RAAN

Revisado por colaboradora: Arlen Ortiz

Validación por junta directiva de COPEMMSIS de Mayangna Sauni
Arungka – Matumbak del Municipio de Bonanza, Región Autónoma
del Atlántico Norte – RAAN, Nicaragua, octubre 2011.

Yulni tunan ulwi yakna balna

Sinsni lani duwi tunan bahwi ulwi yakna kidika.	4
I. Yulni tuhni tunan bahwi ulwi yakna kidika.	6
II. Amput dawak kakau kidika kai kalahna yulni, dawak sulani satni yapak kidika.	7
1. Kakau amput dawak kaikalahna yulni	7
2. Kakau satni balna kidika	7
III. Kakau satni balna dawak bik minik wasautni satni balna panan balna uk uk karak libitwak kau yamni kakau panan as yamni dawak minik yamni kalawa kidika nikaragua sauni pas akat.	11
IV. Kakau yanimak balna lakwi talwi, dawak bik pisni satni balna karak lakwi talnin kidika	12
1. kakau pisni satni balna lakwi talwi amanglanin yak	12
a. Kakau minik pisni satni balna kidika	12
b. Kakau minik balna kau lakwi talwi amanglanin yak	15
Amput pisni amanglanin balna kidika, dahwi minik yakwa yak	16
a. Dahwi minik yakwi talwa balna yak	16
V. Turwi talwi kiunin, yakarak amanglana atnin kakau sulani satni balna kau adika kus sauni pas akat.	17
Amput tannika karak tadi munwi amanglanin kidika	17
Sauni pisni balna duwa kidika kakau dahwi mahnin pisni yak, adika kus sauni daklana pas yak	18
VI. Kakau panan satni buas amanglawi yayakna kidika, Siuna tawanni pas yak kakau duyang balna yak	18
VII. Kakau panan satni buas amanglawi yayakna kidika Rosita sauni pas yak kakau duyang balna yak	25
VIII. Kakau panan satni buas amanglawi yayakna kidika Bonanza sauni pas yak kakau duyang balna yak.	34
IX. Kakau panan satni buas amanglawi yayakna kidika Mulukuku sauni pas yak kakau duyang balna yak.	37
X. Kakau panan satni buas amanglawi yayakna kidika Prinzapulka sauni pas yak kakau duyang balna yak.	38

Sinsni lani duwi tunan bahwi ulwi yakna kidika

Adika centroamerica pas akat kaluduhna nuhni as kalahna likkidika, kulnin lani as karak kidika laih amput tunan dukli kiuna atnin pan pas sang kidika main talnin yal, dawit di uk balna karak tingta yamwi kiuna atnin, kaput bik di uk karak tingta yamwi barakwi kiuna atnin, kaput karakng kat asang pas sang duda kidika yak manah talwi laihwi nitni lani duwi dislanin awas atnin yulni kat, adika kaluduhna kidika kaikalahna. Witing ayangni as duna kidika laih yulwi acicafoc, adikas kal uduhna kidika pat kurih manas duwi kiwi tingta balna yamnin kidika kulnin lani yayamni duwi kaina dawak bik kidika sinsni lani balna karak laihwi duwi tingta yamwi baraknin ma paki bani kau, adika kakau pisni yakat, kaput bik kulnin lani balna kidika parasni kalana ki, dawak bik, laihwi yamnin balna kidika kulnin lani satuk niningkanaki kau tanin yamni minik yakwi dunin yulni, kalpakwi biri biri amanglawinah, dawak bik kau sinsni lani tuhni kidika wal yakwinah, adika sinsni lani balna karakl laih sip palni karangki, kakau minik yakwa balna kidika dahwi yakwa pas kaupak, ahni pa uk balna yak duwi kiwi minit prais yamni karak di bakanna atnin muhi uk balna yak, kaput bik adika kulnin lani balna kidika sinsni lani tutuhni mahni kidika aikalahna ki, bahang, apat didis dadakat disna atnin awaski kaunah dauh kau laih laihwi duwi ma takit yak duwi lapakwi kiuninki adika kakau pas yak, kaput manah laih ma paki balna satni kau kidika barakna lani kidika dunin yulni.

Adika kulnin lani pas yak, tunan bahnaki adika baraknin dini ulwiyakna kidika, amput panpas kidika apakwi, duwi kiuna atnin, dawak bik pan pas sang yak manah talnin awas kaunah satni uk karak tingta yamwi barakna lani dunin yulni, sulani satni bas yalalahwa kidika kus sauni pas akat, indian sulani balna, kriyul sulani balna dawak bik sana sulani balna bik, adika kal uduhna adika yangni uk as duwa kidika laih yulwi, (cocoa-raan), witing talwi walwa kidika laih amput dawak ma tawanki balna kau uba mamikunnin yalahda kidika, tingta yamwi lalah yaknin, dawakat muhi balna kalpakdi tingta yamdarang balna kidika bik lalah duwa atnin, kaput bik kakau kaupak lalah yamnin, bakanin pani balna minit prais yamni duwa atnin kus sauni pas akat, dawak bik pan pas sang niningh duda balna kidika apakwi kiuna atnin.

Adika baraknin ulwi yakna kat duwi tingta yamwi kiwa sak kidika laih, muku untak kau nining launa ki, japon lalah uduhna as duwa kaupak, adika baraknin lani kidika duna atnin pa balna minikna kunni yak, kaput bik tingni a na ki lalah apaknin pani uni nuhni as sak kidika sau ul yak, dawak laihwi talwi, duwi kiwa kidika laih acicafoc kapat.

Laihwi talwi duwikiwa kidika amput dawak kulnin lani yamni dulauwi yayakna kidika, kat lapakwi duwikiuna atnin pruyiknitu pas akat, sinsni lani buas sahyakna karak:

- Yamak tausin as kapat praisni walyakna ki, tingta yamnin asang pas karak, kakau yanimak manah dahwi dunin, dawak yakkarak pan pas nining duda kidika apaknin adika nikaragua sauni pas akat.
- Sinsni lani satni balna karak, duna atnin, adika kakau minik yakdarang kidika bakanwi lalahni nuhni yakwi dunin yulni, kaput bik bakannin pani balna kidika wal yakwi dunin, kaput karang laih asang pas sangh duda kidika apakdi dudarang.-
- Centroeamerica sauni pas akat di dahyang pararasni duda balna kidika, baises parasni diana atnin kakau pisni yak.
- Lakwi talwi duwi kiunin, dawak bik kulnin wit karak laihwi yamwi dunin tanit kat.

Adika kaluduhna balna kidika, kulnin lani duwi amput dawak didahyang balna yak nining launa atnin, kakau pisni yak, kaput dawak bik sinsni lani yayamni kidika di sumalwi danin, dawak yakkarak laihwi yamwi dunin.

Yaka bahang kakau proyiknitu kidika, kus pas akat, tadi munna balna karak laihwi talwi amanglawi kiuna, angdika balna kidika rahm palni yah kakau ais satni balna kidika dahwi duduwhi, dawak bik rahm palni ilpni lani sakyah, adika, bonanza, rosita, siuna, prinzapulka, dawak mulukukuh karak, adika balna karak sinsni lani tuhni duna tanin, dawak kakau pisni balna kidika yamni lakwi talwi amanglanaatin.

Adika ulwi yakna adika pas akat bik ma niking kawarang ki kakau sulani satni balna duda kidika, dawak bik adika kakau balna kidika yulna atnin kus pas akat angdika kakau satni duwa balna kidika, dawak bik pa uk balna yak yulni adika duwi kiunin, di dahyang balna uk yak, kaput bik kakau yamak duyang balna yak sumalwi yulnin, witingna bik kakau dudukla kidika lakwi talwi amanglanaatin ais satni kakauni duduwa kidika.

Kakau panan balna, dawak basni, minik balna kidika, satni balna ampapat kidika amanglanaatin kat, yamni palni lakwi talnin ki, dawak bik walyakninki, kaput dawak laih mahka palni laih, andika pisnina kapapat kidika.

Kakau panan, dawak minik balna kidika yamni pisnina amanglanin kat, satni yapak kidika walyakninki, dawak usnit yakat amangladarangki kakau sulani sat yapak duda kidika kus sauni pas akat.

I. Sinsni lani tunan bahwa kidika

Sins tuhni duyang balna kidika, kakau yak ayangni as papakna kidika laih theobroma, tanka yulwa laih dawan balna satni kau kasninna dini yulkuh ti, kidika sinsni lani kidika kaina ki, indian sulani nahualt, cacahualt, "kakau" nahua, kakahua, ayangni ulwi yakwa yak, ayangni sutni bik duwi, dawak kidika kidi sins duyan as suecia sauni kaupak as kat pakna.

Kakau panan balna kidika sau suihni balna yak, dawak bik sau buhni balna yak bararakwi kus sauni pas akat, kaunah pas as kau matagalpa dawi jinotega sauni pisni as as kau laih kakau dadahwi duduwi, angkat danh kapi kidika dadahwak minik yayakwas pani balna yak, kaput bik adika yayamwi, kat wara taimni balna kidika ma balna kidika yamni awas yulni.

Tanit mani balna kaupak kakau kidika dahwi yakwi kaina, yamak nunuhni yamwi, kaput bik adika panan balna kidika bitik kidi pisinna aslah palni dai, dawak kat kakauni balna kidika ayangni as dipapakna kalaih clones diyuyulwa dai, kaunah adika ayangni papakna balna karak, aitani kukulwas dai, kat amanglalawasdai kidika kakauni balna kidika ampapat dai pa, dawak bik pisni balna, wasautni balna kidika ampat dai pa, kaunah lakwi tatalna kidika nit palni dai amanglana atnin, kakauni pisni balna bitik, puluwa taimni, minik pisni, basnni pisni balna bitik kau.

Adika mani balna kat laih amangladi yakna mayang kakau pisni satni balna kidika, dawak bik sulani satni balna bitik, kat rahm laih nit palni ki ais balna kidika bitik amanglayaknin, sip kat bik di lakwi talnin balna kau bik duwi kiwi lakwi talnin, rahm lakdi talda kidika rahm kaput kalahwarang pa, masin kau lakdi taldarang kidika, kaput dawak baisa sulani mahwi kiuna atnin, yamni kat, dawak bik didahyang balna kau diadakat duwi dahwi mahni yaknin.

Kakau pisni balna lakdi amanglada mani kat satni mahni kau amangladi nu malahwi:

- Kakau pisni balna kidika yamni amanglanin kat, laihwi papatninki, kaput dawarangkat, îsi karang ki muih uk balna yak lakwi talwi sumalna balna kidika yamnin, dahyang balna yak dawak lakwi talyang balna kau bik.
- Kakau sulani balna kidika yakwi papatnin kat, sisni lani mahni walyakwi dunin ki, kakau yamak uk balna kau kiwi.
- Kakau dahyang balna kau niningna launinki, sinsni lani wisasam karak.

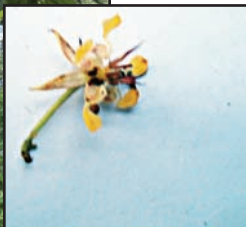
II. Amput dawak kakau kaikalahna kidika yulni dawak, pisni satni balna bik

1. Amput dawak kakau kaikalahna kidika

Kakau kidika kai kalahna centroamerica sauni pas akat, adika alto amazona ta kidika pani kaupak, kaunah kau kidi colombia, ecuador, peru, dawu brasil, balna saunina pani yak.

Kaput bik kakau dahwi yus mumunwa dai sara mani bal yak, kaput bik mexico sauni yak laih kakau kidika baisa mahni dahwi du uiwa dai, indian sulani balna kidika, adika maya, azteca, dawu kakau kau ilp nuhni tatalwa dai, kasnin satni kau yamwi, dawak bik kakau kau dinin satni kidika yamyayakwa dai kakau daniwan kau kul yakdawi, tanka laih aput yayamwa dai, witingna kidika kau parasni duwa atnin, dawak bik kakau minik balna kidika lalah dadasni as kapat tatalwa dai.

Adika mani balna akat, kakau sulani, panan kau, minik kau, basni balna bik, satni muih asluh minit kau tiaskau bas milianh, pitni amanglayayakna, (28,000), dawak adika mahni kaupak kidika sahyayakna as yayamna kidika laih satni salap kidika laih kakau wail, di talyayakna, kaput bik mahni uk balna kidika, muih al witing sinsni lani kau laihwi kakau sulani satni balna karak libitwi, birwi aina, adika yamnin kidika sinsni lani tuhni as ulyak dawu laihwi yamwi aina, tanka laih amput dawak kakau as kau tanit yamni as dunin, dawak minik lainni yak bik baisa mahni minik yaknin, kaunah kakau kau tanit yamni di kulna balna kidika laih trinidad atwa kidika yak duduwi, dawu brasil, ecuador, costa-rica, ghana, costa de marfil dawu malaysia yak bik duduwi.

2. kakau sulani satni

Kakau pisni lakwi talwi aina karak laih, amanglalana, angdika kakau satni kidika tanit yamni kidika, bahang kidika kaupak sulani satni nunuhni bas wal yayakna.

Kakau ningnig duda balna kidika

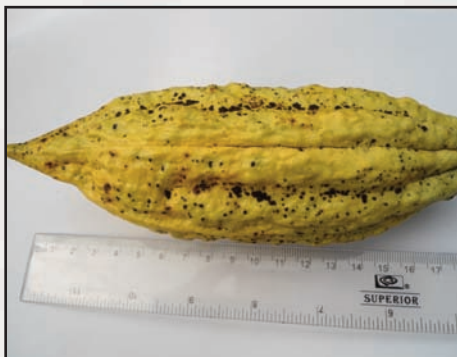
Ispayul balna kuduh adika mexico, peru, venezuela, honduras, colombia, ecuador, nicaragua, guatemala, trinidad, bolivia, jamaica, granada, dawu indonecia sauni balna yak aikakana taimni kat, nu kalahna, adika sauni balna akat, kakau mahni duduwa kat, dawu amput yamwi yusmumunwa kidika lakwi talwi, dawu witingna bik kaswi, diwi dakakana mani kat amanglalana kidika kakau kidika di as yamni, kidika kaupak dawak ayangni papakna (criollo), tanka yulkuh ta laih,

ninging tinglau duda kidika, dawi kidika kaupak laih mahka kakau nining duda kidika nuhni kulna lani kalalana, kaput bik ispayul balna, yuyulna adika kakauni balna kidika pisnina ampapat kidika, bahang adika kakau kidika laih, minit prais yamni ki, dawak ,kakau wasni kidika tapalhki, dawak tatalna kidika adika kakau sulani kidika di dam yamna atnin, dawak bik yamwi tatalana mani, di dam as yamni kalahna dai, (chocolate).

Adika kakauni balna kidika, witing panan balna kidika, nanaini ki, tubabakni, dawak bik surunmag disk, udungni balna kidika kasasakni ki, dawak bik minik balna kidika kakau panan di basta tingni balna dinit ya kau ududungwi bararakwi, kaput bik puluni basni balna kapat kidika pararahni ki, wasautni suringni pihitniki, minik balna kidika laih pihni bik ki, dawak bik paisasa bik ki, adika sat kakauni panan balna kidika laih, america central, mexico, colombia dawi venezuela sauni pis as kau dahwi yakawki.

Kakau untak balna kidi, tuyuyul paruhki, untak balna minit yak kauhna salap praisni duwi, dawak bik unitak balna kidika uya tubabakni awaski, kaunah dadasniki, untak as as kat, sutni subabang atninki sipki, yaka awasbik runni, uk kidi batani tainmi kat, unitak wasautni kidi sat bu ki, as kidi sangni, pauni karak, dawak uk kidi laih paunh pat bik baises lalahwaski, batani ki.

Wisam akat tadi munna as yayamna kat, amanglayayakna, kidika, kakau nining sulani duda balna kidika, sudamerica sauni, yakat laih adika sat kakauni balna kidika ayangni satuk papaknaki, porcelana, playa alta, dawi cerro azul, dawakbik dadahwi ma kawa satni yak dawi centroamerica sauni yak bik.

Adika kakau nininhg duda sulani kidika, sîmh kapat sauni uk balna yak bik walyakna ki, dawakat kulna nuhni kalanaki, kat adika kakau satni kidika tanit yamniki dawak bik sau ul yak, dis angkat indian sulani balna yalalahwa bang mayang pisni balna manah yak dudi.

Kakau saumuk balna kidika kapapat walwi yakna ki, ecuador, nicaragua, guatemala dawi srilanca yakat.

kakau sulani satni as kat yamni amangniladas kidika, dawu bik pini kalahwi bararakwa kidika

Pini barakwi kalahna atdi kat, was kun as kau, witingna silp ukuswi kalahwi bararakwi, kidika kakauni balna kidika unitak balna kidika sasangniki, lalahwas taimni kat, dawa kat angkat lalahna laih unitak balna kidi lalahni kakalwi, minik balna kidi tuyuyul paruhki, minik balna kidi apis lababanki kaput bik ulalunhki, minik banipas kidi laih paisasaki, adika kakauni sat adika kau di dam yayamwa taimni kat, dini dam kidi apis tapalhki, dawak bik adika sat kakauni balna kidika kasak palni dadahwi duwi yayakwi africa sauni yak kaput bik kasak palni mahni dadahwa yulni kat, adika kakauni kau di dam yamna balna kidika sau ul yak awaihw.

Los mejores chocolateros usan granos forasteros en sus mezclas, para dar cuerpo y amplitud al chocolate, pero la acidez, el equilibrio y la complejidad de los

mejores chocolates proviene de la variedad criolla.

Grupo Trinitarios: Tannika uduhna bas kaina pani trinidad kaupak di dam yayamni balna kidika, kakau minik pini ukuswi kalahna balna kau manah duwi yayamwi, di uk karak bik bahawi yamyakwi, kaput dawak, pisni satuk kalawi, tanit yamni, kaunah nu atninki di dam balna kakau minik kau yamyakwa balna kidika, kaiwi kakau niningh tinglau duda kaupak

kakau panan satni bu libitwi birwak kakau sulani satni as kalwa kidika.

Kakau sulani satni as kidika, duduna dai trinidad sauni kaupak, adika pani adika kaiwi oceano atlantico kau was kudungni as pak yakaupak, dawu nining kakau tinglau duduwa kidika libitwi birwi tatalna ais kat pitni yamni kalahwa pa, kulnin lani laih kakau sulani satni as yakna atnin, dawak yamwi yayakna, kaunah 1727, kurihni balna yak, wing nuhni as bauna, mani kat adika kakau sulani wisan balna kidika dis lalana dai, kaunah kakau pini ukuswi

barangwa balna kalaih, watwi barakwi parasni duna, kaput dawu laih, adika minik balna kau manah laih di damni balna kidika yamwi yayakna, kaunah yaka bik, witing manah laih sip laihwi

yayamwas dai, kaunah di uk karak bik bahawi laiwhi yayamna dai, kaput manah laiwhi sip dai di dam yamni as atnin, dawak kasak palni bakannin.

Adika sat kakauni kau di dam balna yayamwa kidika uba yamni palni awaski, yaka yulni kat bakannin balna yak sau kau kalahwi, lalah yak, dawak bik bakanmuknin kat, di uk uk karang bahaninki, dawak wasautni balna kidika bik sat sat ki.

Adika kakauni sat balna kidika, binina ukuswa balna kidika dini basta balna kidi papaunbininaki, dawak udungni balna kidika uduhni bin ki, minik balna kidi wasautni sat sat ki, pisni balna kau bik satni kau ki, kakauni adika banipas kidika damniki dawakpas kau minik balna kidi wasautni satni kau ki, kaput bik kakau uni as pas kau bangki minik binina kidika pisni puas, paису puas, dawak paisasani bik.

III. nikaragua sauni pas akat, kau kakau satni balna bang kidika

Nikaragua sauni pas akat kakau sulani satni mahni duwi, kakau alas ukuswi kalalahwa balna kau, dawa bik nining tinglau balna bik, kakau tinglau balna kidika laih muih al witin tingni kau laihwi dahwa balna kidika ki, adika sat kakauni balna kidika dahyang balna kidika kasak palni pat yayamwi kakau minik di kalahnin, dawak bik mahni yakna atnin, kaput bik dadasni di yamwi, kat kasak palni ilpni nuhni want ki lalah kau, sumalna balna kau dawak bik baisa tuhni kau turwi amanglayaknin balna kau bik.

Kakau dahna balna kidika mahni kau, nikaragua pas akat di dahyang balna tingta yayamwi, kaput adika kakauni balna kidika kakau sulani uk balna karak libitwi birnaki.kau kidika libitwi birnaki, kakau wail balna daw, muih al witing tingni kau dahwa kidika.

2000 mil kurihni kaupak laih, kakau dahwi bang ahatna, kakau nining duwa kidi, kakau sulani satni uk karak, tingni binina dakwi, libitwi birna dai, dawak bik adika satni yamnin balna kidika, dahyang balna kidika kasak yulwi dakanin mahni yayamwa dai, kat turwi amanglanin balna yak dadasni di yamwa dai yulni, kat adika managlanin balna karak laih witingna baisa nu atnin dai, kakau panan ais satni kidika yanimak kau duwa kidika, dawak agdika tanit yayamni duwa balna kidika nu atnin de bukna dai.

Kakau yamak balna kidika papatwi duninki, dawak bik kakau sulani kau, tanka laih sulani bani kidika yaminamak silp kau bang atninki, kaput karang laih kakau yamak daniwan kidika yamni amanglawarangki yamak bani kau kidi kakau ais satni kat bang kidi, minik balna ampapat kidi bik amanglawarangki,kat adika pisni balna bitik kidi bakanyang balna kidi yulwi dakakawi.

.Kakau nining nikaragua pas akat duwa balna kaupak, bik kakau sulani uk bik duiwi duduwi, kau kidika pini ukuswi kalalahwa balna kidika, sauni pis uk balna kaupak, dawak bik dadahna balna bik, tanka laih, pa uk balna kau kakau duduwa balna kidi, satuk palni ki, nikaragua pas akat kakau sulani duwa balna kidi., bahang kakau uk balna kidi duduna adika hunduras sauni kaupak.

Kaunah kakau pini ukuswi kalahna balna kidi uba uya mahni diski nikaragua pas akat, kat kakau mahni kauh kidi kakau sulani satni balna karak libitwi bibirna manahki, kaunah adika tuma, dalia, rio san juan, daw, kus sauni yak, pauk balna kau bik, kakau alas ukuswi kalahwa balna kidi duduwi

IV. kakau pisni satni balna kidika amput amanglayaknin dawak bik turwi talanin balna yak

Kakau sulani as dahnin kat yamni lakwi talninki ais satni kidika, kaunah kidika amanglanin akat, pisni balna kidika yamni lakwi talninki, minik balna kau, puluni balna, minik pas balna kau, dawak bik unitak balna, kaptut bik panan kidi ampus naini kidika, kat adika balna kidika nit diski was ma kaiwa kat awasbik kurih mani kat dahnin

lakwi talwi warg ni balna laihwi yamwi duwi kiunin andika balna sahyakna pisni sakyakna dawak bik kakau minik as kaupak yapak duiwapa kakau uni as kaupak dawak bik ampat tihini kidika duwa pa, dawak kakau minik as kaupak andika balna karang pa pisni balna nukalwi kiuna atnin sinsni lani balna uk bik .

1. kakau pini lakwi talyan dawi ulnin kakau pisni ampat kidika

a. kakau minik pisni dawak bik wayani balna

kakau minik pisni dawak wisamni walwiyakna

ELIPTICO

ERBICULAR

OBLADO

OBLONDO

OBOVADO

OVADO

Kakau minik banimak

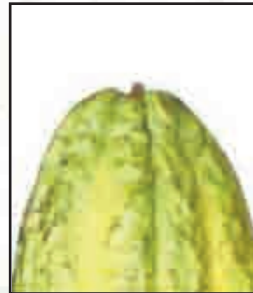
LIGERO

INTERMEDIO

FUERTE

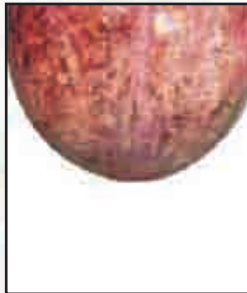

AUSENTE

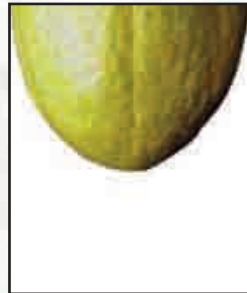
Kakau minik pani balna

ATENUADO

REDONDEADO

OBTUSO

APENOZADO

DENTADO

AGUDO

Kakau minik balna unitak kau titisni duwakidi

AUSENTE (LISO)

LIGERA

INTERMEDIA

FUERTE

Lainni panibalna

SUPERFICIAL

INTERMEDIO

PROFUNDO

Lain ni panibalna

FUSIONADOS

AMPLIA

LIGERA

INTERMEDIA

b. Kakau minik pisni kidik

Kakau minik balna matakityak manikinkawa

OBLONDA

OVADA

ELIPTICA

IRREGULAR

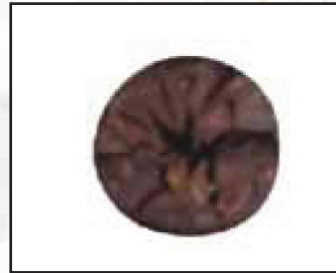
Kakau minik pisni amput bahnin kidika ninin lauwa

APLANADA

INTERMEDIA

REDONDEADA

"Tomado de Catálogo de Cultivares de Cacao del Perú"

Cacao" kakau pisni saukaupak amputg dahdi yakda kidi ka

kulnin tani balna amput kaupak pan bal balna barakwi kiwa kidi kulnin tani lani

a. Minikyakyang

Minik kulna tani

1981 yakat kurihni soria dawi enriquez karak kakau kulna tani balna pisni yak laihwi tatatalna baises isikau, amang lana atnin dawak baises tanik yak laihwi duwi kiunina atnin kidika

- Didauhbin kau 10 kulna tani
- Benilak bin 10 dawi 14 kulnatani
- Apis pitkat 15 dawi 19 kulna tani
- Apis nuhni 20 dawi 24 kulna asyak
- Baises kau nuhni 24 kulna yak

Dahnin minik pisni

1981 kurihni yakat soria dawi enriquez karak walwiyayakna kakau pini dawak minik pisni balna ampat, kidika

- Uba binilah bin 0.8 praisni
- Di dauh bin 0.8 dawak 1.0 yakat
- Pitni kat duwa 1.1 dawi 1.4 yakat pitni
- Nuhni laih 1,5 dawi 1,8 kidika
- Baises nuhni laih 1.8 praisni

V. Kusta main ulyak yak bik laih wi talna k i kakau , pisni satni balna duwa kidi yulni

Laihwi kulwiyakwatani

Kakau satni balna bani yak municipio balna walwiyakna ki rosita ,bonanaza mulukuku an prinzapolka kidi pani balna yakat, adi wargni balna pandahna warg ni balna ,indiang sulani balna amput main talwi duwi kiunin kulnin lani yamwi aiwi kus walanibis nikaragua ulyakat war satni tintani balna cocoa kaupak

Laihwi talna atnin kulnin satni andi balna kulnin tani balna yak

Kulnin tani balna laih talna di dahna balna amput duwi yamwi kiuna kidi tingta balna satni.

1. Pa bikisni balna kau kakau minik taimni balna yakat kasak kalaihwi tatalna

Adi satni wargni minik balna laihwi dahwi tatalna ki tawan sinka yakat kidi pani balna siuna ,rosita ,bonanaza ,alamikamna ,mulukuku didahyang al dawak yayabik, kaput laih minit talyang balna kal udhna pasyakaupak bik niningna lauwi aina ki

2. Kakau panan amput kaiwi kalahna kidi dawak kurihni balna

Adi satni wargni balna laihwi talna ki sau duyang balna yak amput dawi diminik balna kalahwi kaina kidi dawak taimni balna laihwi wargni yamwi kaina . kidi

3. Tadi munwi talyang balna laihwi lakwi talna ki , di panminik balna amput dawi lani as tusyakat duwi lapakna atnin kidi yulni.

Kakau panan pisni yakat laihwi tadi munna lani balna duinaki pan ais satni pa pisni , dawak bik basni balna minik dahnin ampat kidi ulyakat laihwi tatalna ki adi satni tadimunna sinsni lani balna

4. Kusta main pasyakat ampus muih tinwarg didahyang balna laih yamwi aiwakidi.

Tawan sinka main pasyakat duwi yus yamwi ainaki, ais satni wargni balna nininkana didahyan pani balna bani yak, libitna as kau didahyang german valerio semg kapat.

Main kus pasyakat di balna laihwi lakwi talna balna

Tawan pani sinka adi satni warg ni balna laihwi yamwi uiwi dawak taim ni balna bik manas yak kalpakwi aiwi kaput bik kurih 9 wainiku pitni laihwi bayakwak mahka taimni balna sins munwi, was wainiku dawak kurih, madaihni bik kidik satni balna taimni mayang taldi kamawainiku dawak kukuswainiku balna.

Kaput bik nikaragua sauni daklana pasyakat laihwi talyang balna saupisni yak mayan masauki dawak ais pitni kat mayang yalahdana kulnin tani balna yayaknaki 24 dawak 39 kaput pitni daihnini kau mayang, mayalahdinik, yakat mayang banmayang kaput bik sau sanni yasihni kau laih daihnini kidi, duwi 32 praisni kaunah kidi wainiku balna laih krismis wainiku kat kidi kaput praisi duwi

Pani rosita ,dawak siuna karak witinna laihwi talna as yayamna ki lakwi talna as ampat dunin sip daipa maluihnini kuma kaupak pitni as witin na kulnin tani balna as,as yayamna kidi ,dawak 55 pitni siuna pani yakat yaknaki 525 pa binina balna ulyakat kidi tadi munna nuhni as yamnaki.

VI. Pani siuna kapat bik di minik balna yakyang kapatbik laihwi talna ki warg balna

Kulna tani balna as as kau kakau pisni ulyakat, kakau as saran rikni kaupak rahni kiwi watwa kat kidi duwi 0.95 as laih 1.6pitni kakau maluihni laih 3.75 a dawak 4.125 pitni ,an basni pisni ulyakat duwi 4.4 a 5 pitni las prais tinni rah bas duwi las kidi bas dawak panan bani yak surunmak las pitni kidi 45 dawu 141 kat witin muihni yakat laihwi kaput bik minik balna kaubik satni kau kalahwi wasautni surinni, lalahni, banimak bik nunuhni 11 awaskat 25 kat duduwi

GVP – 01 Didahyang German Valerio Perez carao pani kaupak

1. Panan wasautni minik baises batani sanni
2. Minik pisni laih nunuhni
3. Minik pisni nunuhni nanaini satni kau
4. Minik pisni nininkana as karauni u baises dibin
5. Minik pisni rurusni minik ihinni
6. Minik uni hihinni
7. Pani laknin tani balna aitanikat
8. Lainni tani balna kududunni
9. Dahnin minik balna uni as kaupak banki 43 bangki
10. Dahnin minik balna pisni apis pitni kakat
11. Dahnin minik balna pisni balna kidi nanaini subabanni
12. Diminik dahnin satni balna pisni lababanni papatni
13. Dahnin minik balna wasautni kidi apis dusukni

HS – 01 Diminik yakyang Humberto Sanches pani Carao kaupak

1. Minik wasautni baises sanni
2. Minik pisni apis bitar
3. Minik pisni subabangni
4. Minik pisni balna tuyuyulni an karauni bik
5. Minik untak kidi rurusni ihinni.
6. Constricción basal del fruto: Ausente
7. Kakau minik untak kidi tubaknini apis pitkat
8. Minik kawa pani binina dibin
9. Profundidad de surcos: Superficial
10. Panan minik as paskaupat duwi 38 dahnin minik duwi
11. Minik pisni apis dibinina
12. Minik pisni banyakat kasakta
13. Minik pisni banbani kau 'pisni pirihta labanni lahni ta
14. Panan minik wasautni laih apis dususukni.

HS – 02 Productor Humberto Sánchez, comunidad El Carao

1. Color del fruto inmaduro: Verde pigmentado
2. Tamaño del fruto: Intermedio
3. Forma del fruto: Oblongo
4. Forma del ápice del fruto: Atenuado
5. Rugosidad del fruto: intermedio
6. Constricción basal del fruto: Intermedio
7. Disposición de un par de lomos: equidistante
8. Profundidad de surcos: intermedio
9. Número de semillas por fruto: 38
10. Tamaño de la semilla: intermedia
11. Forma de semilla en sección longitudinal: elíptica
12. Forma de semilla en sección transversal: intermedio
13. Color de cotiledones: Blanco cremoso y violeta

PQ – 01 Diminik dahyang Paulino Quintero pani laih Carao kaupak

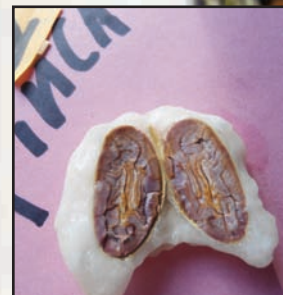

1. Minik wasautni laih apis baisesa sasangni
2. Minik pisni laih nunuhni
3. Minik pisni laih nunuhni nanaini an titisni unitak kidi
4. Minik pisni laih apis tuyuyulni
5. Minik laih apis salaini bik an titisni bik
6. Minik uni balna laih ihinni.
7. Minik unitak apis tubakni
8. Pani tani balna apis aitani
9. Lain ni tani pas yak apis papus
10. Panan minik as bani yak duwi numba as 39
11. Pananminik papus
12. Panaminik minik pisni bini yak kasakta subabanni,
13. Panan minik pani apis labanni ta papatni
14. Minik wasauti pisni dusukni

RJC – 01 di dahyang roque Jacinto Centeno pani Guayabo

1. Minik wasautni baisesani
2. Minik 'pisni balna nunuhni
3. Minik pisni nunuhni nanaini bik
4. Minik pisni balna dibinina
5. Minik pisni unitak balna rurusni an bik
6. Minik pisni balna ihinni
7. Unitak tubaknini bani yak duwi 2.5 pitni
8. Aitani yak awas lain tani balna
9. Lain tani pas bani yak apis papus.
10. Minik as bani yak duwi 43
11. Minik pisni balna ban apis papus
12. Minik pisni laih matani kasakta
13. Minik pisni laih pani pirihta
14. Minik balna kidi wasautni dusuhni

RJC – 02 Productor Roque Jacinto Centeno, comunidad El Guayabo

1. Color del fruto inmaduro: Rojo oscuro
2. Tamaño del fruto: Intermedio
3. Forma del fruto: Elíptico
4. Forma del ápice del fruto: Agudo
5. Rugosidad del fruto: Ligero
6. Constricción basal del fruto: intermedio
7. Gosor de la cáscara: 1.2 centímetros
8. Disposición de surcos: Amplia
9. Profundidad de surcos: intermedio
10. Número de semillas por fruto: 47
11. Tamaño de la semilla: intermedia
12. Forma de semilla en sección longitudinal: elíptica
13. Forma de semilla en sección transversal: intermedio
14. Color de cotiledones: violeta

RJC – 03 Productor Roque Jacinto Centeno, comunidad El Guayabo

1. Color del fruto inmaduro: Verde
2. Tamaño del fruto: Intermedio
3. Forma del fruto: Abovado
4. Forma del ápice del fruto: Agudo
5. Rugosidad del fruto: Fuerte
6. Constricción basal del fruto: Fuerte
7. Grosor de la cáscara del fruto: 2 centímetros
8. Disposición de surcos: Ligera
9. Profundidad de surcos: intermedio
10. Número de semillas por fruto: 46
11. Tamaño de la semilla: intermedia
12. Forma de semilla en sección longitudinal: elíptica
13. Forma de semilla en sección transversal: intermedio
14. Color de cotiledones: violeta

FA – 01 Di dahyang Felix Arauz pani floripon

1. Minik wasutni baisa sasangni
2. Minik pitni kat
3. Minik pisni nanaini subabangni
4. Minik pisni ihinni
5. Minik hinni rurusni
6. Minik balna kidi uni hinni
7. Minik pani lakna balna as bani kapapat
8. Lain balna pas bani yak pit kat
9. Minik as bani yak duwi 43
10. Dahnin minik balna pit ni kakat
11. Minik pisni pasyak pani kasakta an subabanni
12. Dahnin minik 'pisni as bani yak pirihta
13. Minik wasautni suringni

FA – 02 Productor Félix Arauz, comunidad Floripón

1. Color del fruto inmaduro: Verde
2. Tamaño del fruto: Grande
3. Forma del fruto: Oblongo
4. Forma del ápice del fruto: Agudo
5. Rugosidad del fruto: ligera
6. Constricción basal: ligero
7. Disposición de surcos: Fusionados
8. Profundidad de surcos: intermedio
9. Número de semillas por fruto: 50
10. Tamaño de la semilla: intermedia
11. Forma de semilla en sección longitudinal: elíptica
12. Forma de semilla en sección transversal: intermedio
13. Color de cotiledones: violeta

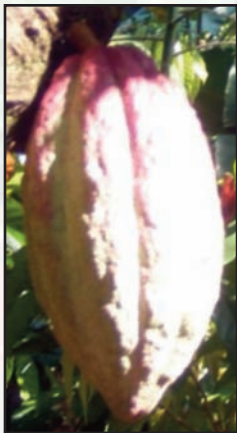
FA – 03 Productor Félix Arauz, comunidad Floripón

1. Color del fruto inmaduro: Rojo pigmentado

2. Tamaño del fruto: Grande
3. Forma del fruto: Elíptico
4. Forma del ápice del fruto: Atenuado
5. Rugosidad del fruto: ligera
6. Constricción basal: ligero
7. Disposición de surcos: Amplia
8. Profundidad de surcos: intermedio
9. Número de semillas por fruto: 41
10. Tamaño de la semilla: Grande
11. Forma de semilla en sección longitudinal: elíptica
12. Forma de semilla en sección transversal: intermedio
13. Color de cotiledones: violeta

FA – 04 Productor Félix Arauz, comunidad Floripón

1. Color del fruto inmaduro: Rojo pigmentado
2. Tamaño del fruto: Intermedio
3. Forma del fruto: Elíptica
4. Forma del ápice del fruto: Dentado
5. Rugosidad del fruto: ligera
6. Constricción basal: Ausente
7. Disposición de surcos: intermedia
8. Profundidad de surcos: intermedio
9. Número de semillas por fruto: 43
10. Tamaño de la semilla: intermedia
11. Forma de semilla en sección longitudinal: elíptica
12. Forma de semilla en sección transversal: intermedio
13. Color de cotiledones: violeta

FA – 05 Productor Félix Arauz, comunidad Floripón

1. Color del fruto inmaduro: Verde claro
2. Tamaño del fruto: Grande
3. Forma del fruto: Oblongo
4. Forma del ápice del fruto: Agudo
5. Rugosidad del fruto: ligera
6. Constricción basal del fruto: ligero
7. Grosor de la cáscara del fruto: Gruesa
8. Disposición de surcos: Amplia
9. Profundidad de surcos: intermedio
10. Número de semillas por fruto: 40
11. Tamaño de la semilla: intermedia
12. Forma de semilla en sección longitudinal: elíptica
13. Forma de semilla en sección transversal: intermedio
14. Color de cotiledones: violeta

OZC – 01. Productor Otilio Zeledón Castro. Comunidad Ocote Central

1. Color del fruto inmaduro: Verde con Rojo.
2. Tamaño del fruto: Grande
3. Forma del fruto: Oblongo
4. Forma del ápice del fruto: Atenuado.
5. Rugosidad del fruto: Intermedio.
6. Constricción basal del fruto: Fuerte.
7. Grosor de la cáscara del fruto: gruesa
8. Disposición surcos: Intermedia.
9. Profundidad de surcos: Intermedia.
10. Número de semillas por fruto: 33
11. Tamaño de la semilla: intermedia
12. Forma de semilla en sección longitudinal: Irregular.
13. Forma de semilla en sección transversal: intermedia
14. Color de cotiledones: Violeta y morado

VII. Rosita pani kaupak bik diminik balna kapat as as kat lakdi talnamayang

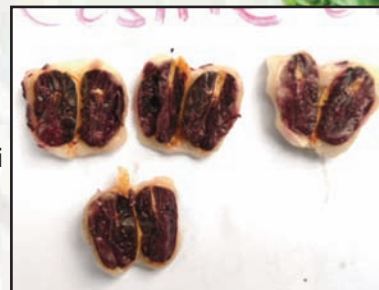
Tawan balna bani yak , nininkawi satni kau witinna warg nina tangka, amput laiwhi dahwi duwi uwi tanka , didahyang as kakau panan pisni, didahyan as kidi maintalnin karang kidi, kakau panan yakat basni kaupak , puluni kat , kaput bik tinnirah yapak , o amput dunin kat kidi didahyang as talnin ki , talwak uba basni kidi mahni kat talnin ki 1 kulna as kaupak pitni awaskat 4.5 kidi pitni laihwak pan as 10 ,20 kulna pitni kulna ki witin panan banimak bik

rositah pani kaupak didahyang balna as, as ninkawi kakau wainiku baises yaknin wainiku kidi ,krismis wainiku nobiembre dawi diciembre, an abril wainiku balna kidi baises kakau minik kidi kalanaki, kauna ,kakau panan as as, kat minikna ki kurih ulyakat kidi satni balna kidi mink , kalana ki las praisni bik sinka as didahyang as yak.

CL – 01 Didahyang Cosme Lopez pani laih kuma was kaupak

1. Adi panan wasautni balsa palni sanni
2. Adi panan minik uba bik awas pit kat
3. Pana minik pisni nuhni naini unitak bik rurusniki
4. Adi pana minik laih tijini bararanni
5. Panan minik salaini an bik unitak rurusni bik hijjini
6. Minik balna kidi uni hinni
7. Panan minik adi unitak tubakni apis pitkat
8. Kakau minik rahni uduhni
9. Pani balna bik apis laih pitnikat
10. Minik kulna as bani yak duiwi 44
11. Panan minik balna pitni kakat
12. Adi dahnin minik balna bik pani subabanni
13. Pana minik balna pit kat kararauni pitnikakat
14. Panan minik wasautni minik balna apis suririnni

CL – 02 Productor Cosme López comunidad El Zopilote

1. Color del fruto inmaduro: Verde
2. Tamaño del fruto: Grande
3. Forma del fruto: Oblongo
4. Forma del ápice del fruto: Atenuado
5. Rugosidad del fruto: ligera
6. Constricción basal: ligero
7. Grosor de la cáscara del fruto: 1.2 centímetros
8. Disposición de surcos: Intermedia
9. Profundidad de surcos: intermedio
10. Número de semillas por fruto: 50
11. Tamaño de la semilla: intermedia
12. Forma de semilla en sección longitudinal: elíptica
13. Forma de semilla en sección transversal: intermedio
14. Color de cotiledones: violeta

CL – 03 Productor Cosme López, comunidad El Zopilote

1. Color del fruto inmaduro: Verde Claro
2. Tamaño del fruto: Intermedio
3. Forma del fruto: Oblongo
4. Forma del ápice del fruto: Agudo
5. Rugosidad del fruto: ligeramente rugoso
6. Constricción basal: Ligeró
7. Grosor de la cáscara del fruto: medio
8. Disposición de surcos: Fusionados
9. Profundidad de surcos: Superficial
10. Número de semillas por fruto: 42
11. Tamaño de la semilla: intermedia
12. Forma de semilla en sección longitudinal: elíptica
13. Forma de semilla en sección transversal: intermedio
14. Color de cotiledones: violeta

CL – 04 Productor Cosme López comunidad El Zopilote

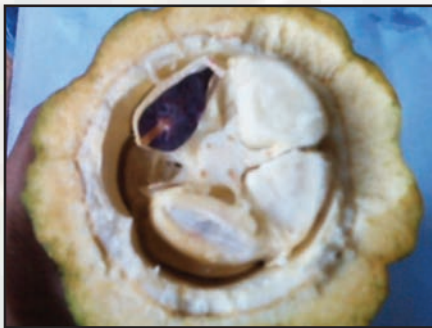

1. Color del fruto inmaduro: Rojo pigmentado
2. Tamaño del fruto: Intermedio
3. Forma del fruto: Elíptico
4. Forma del ápice del fruto: Agudo
5. Rugosidad del fruto: ligera
6. Constricción basal del fruto: ligeró
7. Grosor de la cáscara del fruto: medio
8. Disposición de surcos: Amplia
9. Profundidad de surcos: intermedio
10. Número de semillas por fruto: 44
11. Tamaño de la semilla: intermedia
12. Forma de semilla en sección longitudinal: elíptica
13. Forma de semilla en sección transversal: intermedio
14. Color de cotiledones: violeta

BG - 01 Di dahyan Bernaldo Granado pani California

1. Minik wasautni baisesanni
2. Minik pisni laih apis pitkat
3. Minik pisni laih nanaini subabanni
4. Minik pisni laih apis dibin wasautni apis lalaih
5. Minik unitak rurusni apis hinni
6. Minik balna kidi uni hinni
7. Kakau unitak tubabakni i duwi 1.5 kat pitni
8. Kakau minik lakna pani apis papatni
9. Lainni pani apis prais kat
10. Kakau minik as kau pak duwi 49 minik duwi
11. Minik pisni pitkat
12. Kakau minik pisni bani yakat karauni pisni nanaini subabanni
13. Kakau minik dahnin dini balna kidi laih pani as lakna tani banki minik bik lababanni.
14. Pana minik wasautni laih surinni

BG – 02 Productor Bernardo Granado, comunidad California

1. Color del fruto inmaduro: Verde
2. Tamaño del fruto: Intermedio
3. Forma del fruto: Elíptico
4. Forma del ápice del fruto: Atenuado
5. Rugosidad del fruto: ligeramente rugoso
6. Constricción basal del fruto: ligero
7. Disposición de un par de lomos: equidistante
8. Profundidad de surcos: intermedio
9. Color de cotiledones: violeta

SG -01 Di dahyan Semeon Granado pani California kaupak

1. Minik wasautnibaisa sanni kaunah
2. Minik pisni prais kat
3. Minik pisni subabanni
4. Panan minik susni pisni apis laih
5. Minik unitak rurusni an salaini ingni
6. Minik unitak pisni ingni
7. Minik unitak kidi duwi kulna bikikisni bu praisni
8. Minik pani balna kapapat
9. Lainni pani balna praiskat
10. Kakau u ni as kaupat duwi sipki 39
11. dahnin minik balna kidi talnin sipki wasautni mahni kau pauni pihni surinnibik

FP - 01 Didahyang ayangni Freddy Palacio

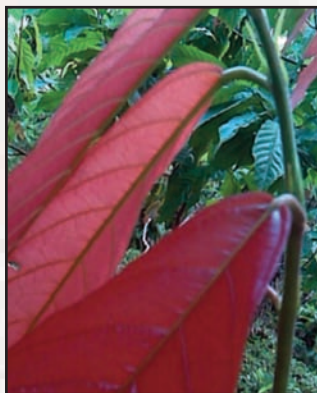
1. Pananminik baisesanni
2. Minik pisni prais kat
3. Minik pisni nunuhni naini subabanni bik
4. Minik pisni baisesa
5. Minik unitak rurusni apis ihinni
6. Minik pisni ul pitnikakat
7. Minik bani yak bubu naikakau
8. Lainni tani balna praiskat
9. Pana minik wasautni suririnni

OZ – 01 Didahyang Orlando Zamora pani Wiunakwas kaupak

1. Manan minik wasautni puputni
2. Minik pisni pitni kakat
3. Minik pisni subaban an tuyuyulni bik
4. Minik unitak rurusni an hiihinni
5. Panan minik dibinina
6. Kakau minik rahni uduhni
7. Lainni pani balna praiskat
8. Pana minik wasautni suririnni
9. Color de cotiledones: violeta

OZ – 02 Productor Orlando Zamora, comunidad Ibanwas

1. Color del fruto inmaduro: Rojo oscuro
2. Tamaño del fruto: Intermedio
3. Forma del fruto: Elíptico
4. Forma del ápice del fruto: Agudo
5. Rugosidad del fruto: ligera
6. Constricción basal del fruto: Ausente
7. Disposición de lomos: intermedia
8. Profundidad de surcos: intermedio
9. Color de cotiledones: violeta

MB – 01 Didahyang ayangni Macario Benavidez pani Tipispan kaupak.

1. Kakauni minik wasautni baises and udungni papaunu bik
2. Minik pisni dibin
3. Kakauani minik wasautni suririnni
4. Minik pisni karauni dibinina
5. Minik unitak rurusni dadasni
6. Minik uni panimanah
7. Panan minik wasautni minik unitak tubaknini praiskat
8. Minik bani yak praiskat
9. Kakau tani pastani apis praiskat
10. Panaminik as banikau duwi kulnaki 25
11. Pana minik pisni dibinina
12. Pana minik pisni kasakta an subabangni
13. Panan minik bani yak praiskat
14. Panan minik wasautni pipihni

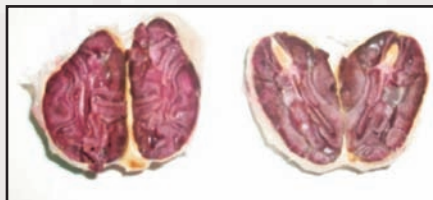
VIII. Di dahna satni buas amanglayayakna adika bonanza sauni pas yak

Adika bonanza sauni pas yak kakau duwa balna kidika kau muih bararak ki, dawak bik musawas sauni yakat manah duwi, kaunah adika sat kakauni balna kidika pini damumukna bangki, kaput bik adika sat kakauni balna kidi duahaian ki adika asang papus balna kaupak, kaput bik adika kakauni balna kidi kau mahni bangki ta awas yah adika kuhkanakwas saitni yakat, adika kula blanca asangni sar yakat.

NB – 01 Didahyang Noel Blandon pani wala asang

1. Pana minik wasautni papauni pukni
2. Minik pisni nunuhni awas pitniikakat
3. Minik satni pisni kararauni subabngni
4. Minik pisni bararangni
5. Minik rurusni dibinina hihinni
6. Pana uya minik dis laihwas
7. Tani kawa balna panuhni
8. Kawa tani pasluihni pitnikat
9. Pana minik wasautni surinni

JS - 01 Didahyang Juan Salgado pani Murcielago kaupak

1. Kakauni minik wasautni sutni papauni
2. Panan minik pisni dibinina
3. Minik pisni subabanni nanaini
4. minik pisni balna bararanni
5. Minik unitak rurusni hihinni
6. Panan minik balna laihwas didis
7. Kakauni unitak tubaknini numba as pitni
8. Disposición de surcos: intermedia
9. Profundidad de surcos: intermedio
10. Número de semillas por fruto: 40
11. Color de cotiledones: violeta

JS – 02 Productor Juan Salgado, comunidad El murciélago

1. Color del fruto inmaduro: Verde
2. Tamaño del fruto: Grande
3. Forma del fruto: Elíptico
4. Forma del ápice del fruto: Atenuado
5. Rugosidad del fruto: Fuerte
6. Constricción basal del fruto: Fuerte
7. Grosor de la cáscara: 1 Centímetro
8. Disposición de surcos: Ligera
9. Profundidad de surcos: intermedio
10. Número de semillas por fruto: 40
11. Color de cotiledones: crema

IX. Mulukukú sauni pas yak, kakau asangni pas talyayakna

Pa bikikisni arungka bangki, kidika balna kidi wara laihtakat kakau yakat tignta yamwa bangki, tanka yulkuh ta laih, wara laihtakat, dahna bangki, kaput bik dahna balna kidi baisa di binina ki, adika kakau wara laihtakat dahwi duduwa kidi sulani duduna ki, asangpas el recreo ta yakaupak, dawi, rama sauni kaupak, bahang adika kakauni balna kidi kurih duduwi kurih bu dawi arungka karak.

MLG – 01 Didahyan ayangni Martin Lukes Garcia pani lisawe

1. Kakauni wasautni baisa sasanni
2. Minik pisni dibinina
3. Minik pisni suririnni
4. Minik pisni hihinni
5. Minik rurusni dadasni
6. Minik uya laihwas didis
7. Kakauni unitak tubaknini as minik bah pitni kulna
8. Minik balna pitnikat
9. Tani pasluihni pitnikat
10. Kakau uni as bani yakat duwi 30 minik dahnindini
11. Minik dahnin balna kidi dibinina
12. Minik wasautni pipihni
13. Forma de semilla en sección transversal: intermedia
14. Color de cotiledones: Blancos

X. Prinzapolka sauni yak kakau dahna balna buas duduwa kidika amanglayayakna

Adika pani akat, sauni kidika sanni yamni ki, sihm sau uk balna kapat, kaput bik adika sauni pas adika witing sauni kidi satnia s karak witing niningh kaput daihni, dawi sanni karak yamwi, tanka laih kurih as pasyak 2400 dawi 6000 pitni kat daihni bik yamwi ka'put bik sanni bik lakwi, kaunah niningh mani balna lakwa kidika laih 27° dawi 39° kat kidi sanni, dawi daihni karak lakwi, sauni pani kidi laih kasak palni pat balna wauhwu kat, wing bauwa balna bitk kidi pat duwi, kaput bik wing, nunuhni satni balna, was ma balna bitk kalyamwa kat di nining duwa balna kidi daukalwi kaiwi, dawak adika satni balna karak, was nunuhni bik awi, was tuna balna kau, kaput bik prinzaploka wasni tuna kau bik.

Yaka yulni kat, adika tawanni kidi kasak palni pat balna satni kau talwi, kaput bik kalpakwi bayakwi, kaunah saihm mani yak sau as yamniki, kurih balna pas yak, kurih mani talwi, dawi bik was ma balna kidika bik talwi, kaput bik witing sauni kidi kasak palni yamni kalyamwi kat sau yamni palniki di dahnin yak, kaunah kau kidi kakau dahnin yak dini palniki, kat sauni nuhni kidi laih sau as wisamni ki.

Prinzapolka was kun balna kidika, sauni balna kidi kakau dahnin dini balna manahki, kaput bik kakauni dahnin balna kidi, uya bik nit dis pat ki ting kau tingta yamnin kat alas bik ukusnin sipki.

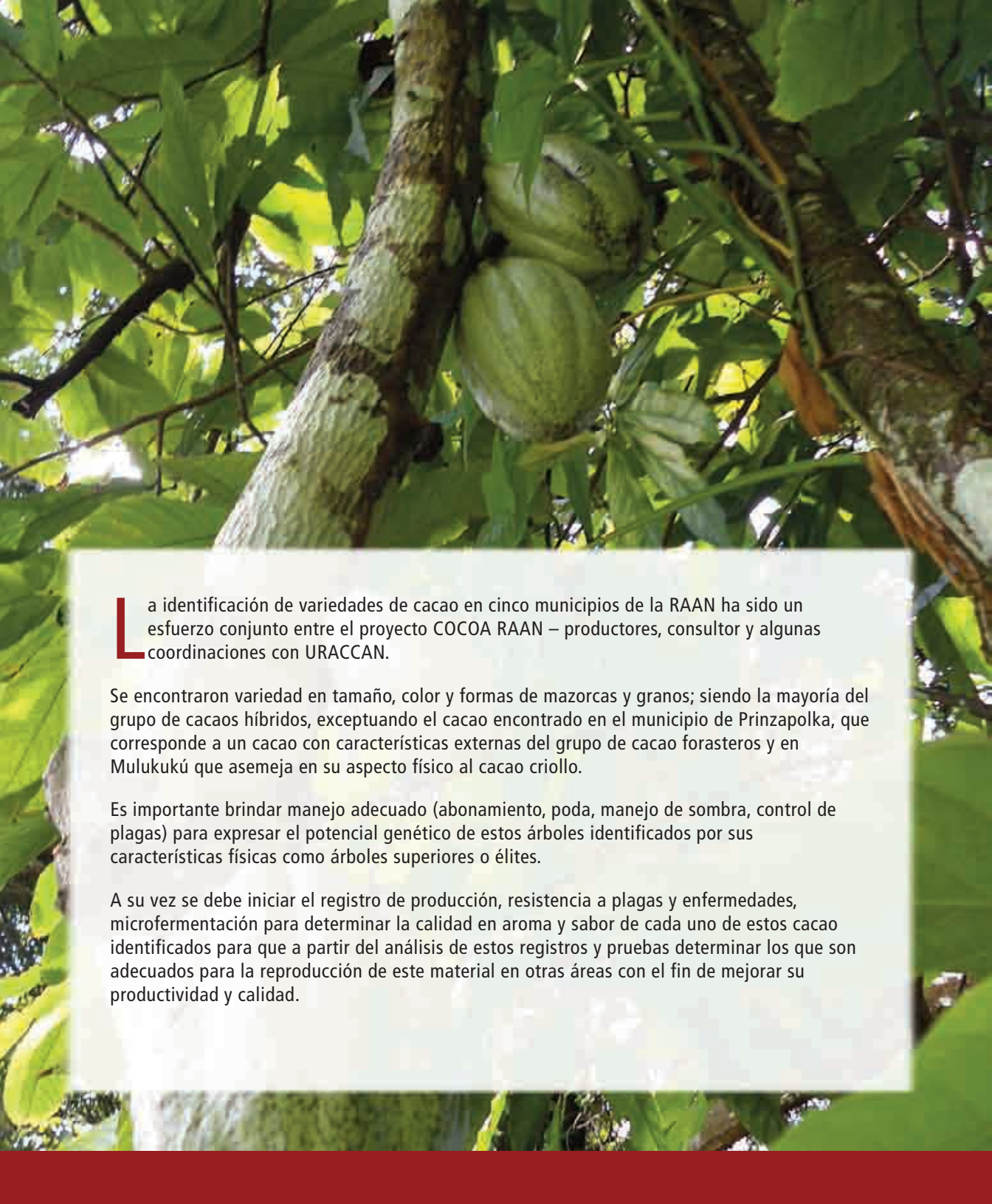
Adika sauni pas kau muhi yalalahwa balna kidi yuyulwi, witingna kakau duduwa balna kidi nining sara mani balna kaupak dininaalmuk balna di dawi dadauna, kaput bik yuyulwa kidi kakau sau muk duduna ti hunduras sauni kaupak.

CC-01 Carlos Cruz, kakau yanimak duwa kidi, witing yalahwa pani yak Galilea

1. kakau minik duwa kidika wasautni laih apis lalung, dawu sasang pararuhki.
2. kakau minik balna kidi uya bik nunuhni palni awaski
3. kakau minik tang pisni balna kidi apis kararau subabangki
4. kakau minik binina pas kau aiwa balna kidi laih nanainh bininaki.
5. kakau untak minit kidika rurusni bik pat, dawak bik unitak kidi ihingniki
6. kakau panan minikwas kidika balna diski
7. kakau dahnin tannika kidi laih praisni kat sau yak lakwi dahna kidi
8. kakau dahna balna kidi pitni kat sau pa yak awi dahna kidi
9. kakau minik karau balna kidi wasautni paisasa ki.
10. dahnin minik balna uni as kaupak banki:47.

La identificación de variedades de cacao en cinco municipios de la RAAN ha sido un esfuerzo conjunto entre el proyecto COCOA RAAN – productores, consultor y algunas coordinaciones con URACCAN.

Se encontraron variedad en tamaño, color y formas de mazorcas y granos; siendo la mayoría del grupo de cacaos híbridos, exceptuando el cacao encontrado en el municipio de Prinzapolka, que corresponde a un cacao con características externas del grupo de cacao forasteros y en Mulukukú que asemeja en su aspecto físico al cacao criollo.

Es importante brindar manejo adecuado (abonamiento, poda, manejo de sombra, control de plagas) para expresar el potencial genético de estos árboles identificados por sus características físicas como árboles superiores o élites.

A su vez se debe iniciar el registro de producción, resistencia a plagas y enfermedades, microfermentación para determinar la calidad en aroma y sabor de cada uno de estos cacao identificados para que a partir del análisis de estos registros y pruebas determinar los que son adecuados para la reproducción de este material en otras áreas con el fin de mejorar su productividad y calidad.